

**Підготовка майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи:
сучасний стан та освітні перспективи.**

Анотація: У статті аналізується сучасний стан підготовки майбутніх учителів іноземних мов початкової школи, визначені шляхи оптимізації сучасної іншомовної педагогічної освіти, розроблено модель молодого спеціаліста-вчителя іноземної мови початкової школи відповідно до сучасних освітніх тенденцій в галузі початкової загальної освіти.

Ключові слова: вчитель іноземної мови початкової школи, іноземні мови, модель, молодий спеціаліст, методична культура, професійна компетентність, іншомовна педагогічна освіта.

Постановка проблеми та її актуальність. Одним з пріоритетних завдань системи освіти України сьогодні є підготовка компетентних учителів, що працюватимуть на різних етапах навчання. Особливо гостро постає питання підготовки кваліфікованих учителів іноземних мов у зв'язку з уведенням в дію нового Державного стандарту початкової загальної освіти, відповідно до якого у загальноосвітніх навчальних закладах запроваджується обов'язкове вивчення іноземної мови з 2-го класу, а у недалекій перспективі - вивчення другої іноземної мови з 5-го класу.

З огляду на вище вказане системних змін потребує процес підготовки майбутніх учителів початкової школи, який зумовлює переорієнтацію змісту професіоналізації таких фахівців на оптимізацію їх іншомовної педагогічної освіти. З одного боку, такі зрушення є безумовно позитивними, оскільки формування іншомовної компетентності майбутніх учителів початкової школи з професійною метою-це крок до посилення конкурентоспроможності таких спеціалістів на ринку праці, що розширює кордони їх професійних можливостей,

з іншого – невідворотні докорінні зміни у розробці моделі такого фахівця, здатного навчати іноземних мов поряд з традиційно визначеним переліком предметів у початковій школі. Окрім того, є небезпека зниження ефективності професіоналізації майбутніх учителів іноземних мов (ІМ) початкової школи (ПШ), адже з одного боку розширення їх професійних функцій пов'язано з необхідністю долати об'єктивні перешкоди регулювання змістового наповнення навчальних планів підготовки різних освітньо-кваліфікаційних рівнів (ОКР), що обмежені кількістю виучуваних нормативних дисциплін, обсягом кредитів, відведених на вивчення дисциплін у відповідності до певного ОКР та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як виявив аналіз педагогічних та методичних джерел, проблемі формування професійної компетентності вчителя початкової школи, професіоналізації майбутніх учителів початкової школи присвячені дослідження багатьох науковців. Над визначенням структурних компонентів професійної компетентності сучасного вчителя ПШ ґрунтовно працювали В. Бондарь, Т. Байбара, Н. Бібік, О. Савченко, П. Гусак, С. Мартиненко, О. Митник, Л. Хомич, Л. Хоружа та ін. Процес формування професійної компетентності вчителя ІМ досліджувалась у працях Е. Азімова, О. Бігич, Н. Гез, С. Ніколаєвої, О. Соловової, Н. Харитонової, А. Щукіна та ін.

Разом з тим, проблеми визначення вимог до професійних знань, умінь, навичок майбутнього учителя ІМ ПШ, розробка моделі молодого фахівця, в якій були б враховані психолого-педагогічні аспекти цієї професії, психофізіологічні властивості та якості, що є необхідними для ефективного виконання професійної діяльності, знаходяться на етапі всебічного дослідження. Отже, важливого значення набуває виокремлення основних вимог до змісту знань, умінь, навичок майбутнього вчителя ІМ ПШ, необхідних для успішного виконання професійних обов'язків, а також для подальшого розвитку професійно важливих і особистісних якостей відповідно до освітніх реалій.

Таким чином **метою статті** є розробка моделі молодого спеціаліста-вчителя ІМ ПШ та визначення шляхів оптимізації іншомовної педагогічної освіти такого

фахівця з урахуванням сучасних освітніх тенденцій у галузі початкової загальної освіти.

Виклад основного матеріалу. Процеси глобалізації та інформатизації суспільства зумовлюють перехід від традиційної моделі навчання, яка передбачає переважно репродуктивний характер надання знань з певного предмету, до формування особистості учня на засадах компетентнісного та особистісного орієнтованого підходів до навчання. Сьогодні в Україні особливого значення набуває вироблення здатності молодого покоління до комфортного існування у соціокультурному просторі, яке можливе, у першу чергу, за умови володіння різними іноземними мовами. Такий суспільний вектор зумовлює перегляд підходів до визначення сприятливого віку для початку формування іншомовної комунікативної компетентності у бік тенденцій обов'язкового раннього навчання у молодшому шкільному віці.

Отже зрозуміло, яка відповідальність покладається на першого вчителя ІМ, його особистість, завдяки якому дитина вперше знайомиться з іншомовним світом. Яким буде цей перший досвід занурення в іншомовне середовище такими будуть й результати, адже перший учнівський досвід набуття іншомовних навичок впливатиме на кінцевий результат: володіння ІМ з позамовною метою.

З огляду на вище зазначене постає проблема оновлення вимог до вчителя ПШ, формування його професійно значущих якостей, визначення складових його професійної компетентності, пошук шляхів оптимізації підготовки майбутніх учителів, професійні можливості яких розширюються з орієнтирами на обов'язкове вивчення ІМ з першого класу загальноосвітніх навчальних закладів. Відповідно, нагальною потребою є посилення філологічної та методичної складової їх професійної підготовки.

Професійна компетентність (ПК) учителя ПШ – це інтегроване утворення його особистості, яке синтезує в собі необхідні компетентності (психолого-педагогічну, україномовну комунікативну, методичну, особистісно-мотиваційну, інструментальну тощо), практичний вияв яких забезпечує ефективну педагогічну

взаємодію у процесі формування особистості молодшого школяра засобами навчальних предметів.[6]

Для досягнення певного рівня професіоналізму майбутньому вчителю ПШ необхідний комплекс не тільки теоретичних знань, а й практичних умінь та навичок реалізації психологічних, дидактичних і методичних положень у галузі навчання ІМ в тому числі. А значить необхідно внести зміни у структуру ПК вчителя ПШ через уведення іншомовного компоненту.

Професійна компетентність вчителя ІМ ПШ –це інтегроване утворення його особистості, яке синтезує в собі необхідні компетентності (лінгво-методична, психолого-педагогічна, особистісно-мотиваційна), відповідні компетенції (мовна, мовленнєва, лінгвокраїнознавча, дискурсивна, соціокультурна, комунікативна) та якості (здатність до самоосвіти, самопізнання, полікультурність, діалогічність, емпатія, толерантність та ін.), взаємовплив яких сприяє ефективній педагогічній взаємодії у процесі формування іншомовної комунікативної компетентності(ІКК) молодших школярів.[5] Зміст професійної підготовки майбутнього вчителя ПШ повинен визначатись з урахуванням вище зазначених складових ПК вчителя ІМ ПШ, оскільки її формування є стратегічною метою професіоналізації майбутнього фахівця.

Професійна підготовка майбутнього вчителя ПШ відбувається сьогодні у трьох стратегічних напрямках:

- Загально- теоретична підготовка (передбачає вивчення базових педагогічних дисциплін: дидактика, теорія та історія педагогіки, теорія виховання, школознавство, іноземні мови та ін.);
- Методична підготовка (студенти опановують методики навчання предметів ПШ, в тому числі і методику навчання іноземних мов у початковій школі);
- Психологічна підготовка (включає вивчення загальної та вікової психології, корекційної педагогіки, педагогічної психології та ін.).

Впевнені, якщо перед майбутнім вчителем поставлено завдання формувати ІКК молодшого школяра, нагальною потребою є оптимізація вище

зазначених напрямів з метою посилення філологічної складової його професійної підготовки. Адже, зрозуміло, що вивчення ІМ з професійною метою передбачає, в тому числі, знання закономірностей функціонування мови у суспільному просторі, її провідних функцій, особливостей породження іншомовного мовлення, взаємозв'язку між мовними й ментальними особливостями носіїв тієї чи іншої ІМ. А значить треба поглиблено вивчати дисципліни філологічного циклу: «Практична граматики ІМ», «Практична фонетика ІМ», «Практика усного та писемного мовлення», «Практичний курс ІМ», «Прагмалінгвістика», «Країнознавство» та ін.

Окрім того, важливо орієнтувати тих, хто обрав для себе спеціальність «Початкова освіта» на обов'язковість оволодіння на професійному рівні ІМ ще на етапі профорієнтаційної роботи з майбутніми абітурієнтами, таким чином забезпечуючи певну селекцію студентів при прийомі у ВНЗ. Оскільки, за нашим досвідом, необізнаність щодо обов'язкового вивчення ІМ з професійними цілями, відсутність вступних випробувань з ІМ призводять до зниження ефективності формування ІКК студентів у процесі навчання у виші, оскільки на етапі закінчення школи їх рівень володіння ІМ рідко досягає позначки В1.

Разом з тим, окрім оптимізації філологічної підготовки майбутнього вчителя, ми наголошуємо на необхідності посилення його методичної підготовки до проведення уроків ІМ у ПШ. Переконані, що вчитель, який бездоганно володіє всіма аспектами й видами іншомовленнєвої діяльності, не є, по суті, вчителем, якщо не вміє навчати, не володіє засобами, що дозволяють навчати. Зміст методичної підготовки має зводитись не тільки до формування стійких стереотипів майбутнього вчителя ІМ ПШ щодо форм та методів організації навчально-виховного процесу з ІМ у ПШ, а також специфіки формування видів мовно-мовленнєвої діяльності відповідно до психофізіологічного розвитку молодшого школяра. Важливим аспектом є акцентування уваги майбутнього фахівця на значущості професії вчителя ІМ, функціях, що на сьогодні їх виконує вчитель, принципах його діяльності, особистісних якостях, світоглядних орієнтирах, рефлексивних здібностях. Мова, до певної міри, йде про досягнення

достатнього рівня методичної культури молодого спеціаліста, який у процесі професійної діяльності підвищуватиметься за умови активної, цілеспрямованої навчально-виховної діяльності та потреби у самовдосконаленні.

Варто зазначити, що стратегічною метою будь-якого навчання є передача молодому поколінню накопиченої людством культури. Відповідно змістом освіти може бути культура як така. У контексті підготовки майбутнього вчителя ІМ ПШ змістом його методичної освіти може бути лише методична культура, тобто та частина загальної культури, яка накопичена у царині відповідної людської діяльності-навчання ІМ. Структурними компонентами методичної культури фахівця є:

1. фахові знання всіх компонентів процесу навчання ІМ у ПШ, а саме: мети, засобів, підходів до навчання ІМ дітей молодшого шкільного віку, структури навчально-виховного процесу з ІМ, методів, прийомів роботи вчителя ІМ, специфічних особливостей планування навчання ІМ як конкретного уроку, його місця в системі уроків, так і всього курсу вивчення ІМ у ПШ (так званий когнітивний рівень);

2. Уміння використовувати прийоми власної педагогічної діяльності, що ґрунтується на досвіді роботи, тобто конструктивні здібності, які передбачають застосування методичних прийомів залежно від різних умов навчання ІМ (діяльнісний рівень);

3. Науковий світогляд, креативність, критичність мислення, постійне самовдосконалення, фасилітаторські здібності, ціннісна обумовленість професійного самовизначення, яка передбачає перетворення наявних методичних знань та сформованих іншомовних умінь на систему власних життєвих цінностей (особистісно-мотиваційний рівень).

Впевнені, що формування методичної культури майбутнього вчителя ІМ ПШ – це фундамент для розвитку психологічної, педагогічної культури, досконалого рівня володіння іноземною мовою, що у поєднанні складають професійну культуру педагога.

Зважаючи на вище зазначене, ми спробували розробити модель молодого спеціаліста ІМ ПШ (newly-qualified specialist), яка відповідатиме сучасним запитам соціуму і визначатиме основні вимоги до змісту знань і вмінь фахівця, способів його педагогічної діяльності, професійно важливі особистісні якості, виявлятиме узагальнені функції сучасного вчителя ІМ ПШ з урахуванням специфіки предмету «Іноземна мова».

Модель спеціаліста - це конкретизація Державного освітнього стандарту на підготовку спеціалістів, в якому містяться деталізований перелік вимог до особистісних та професійних якостей, якими має володіти спеціаліст певного профілю, здатний оптимально функціонувати не тільки в умовах сучасного виробництва, а й з урахуванням прогностичного розвитку певної галузі діяльності[3, 516].

У першу чергу слід акцентувати увагу на рівні володіння ІМ студента-випускника. Він має відповідати рівням B2-C1, визначеним у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти [4]. Рівень B2 передбачає розуміння загального змісту як абстрактних, так і вузькоспеціалізованих текстів, вільне спілкування з носіями мови, уміння чітко формулювати думку стосовно широкого кола проблем, демонструючи власну позицію з приводу почутого, побаченого, прочитаного. Рівень C1 передбачає володіння ІМ на професійному рівні, а саме: студент-випускник розуміє широкий спектр складних та об'ємних текстів; мовлення його швидке й спонтанне, без труднощів, що пов'язані з добором мовленнєвих засобів висловлення думок; характерне гнучке використання мови для спілкування у професійній сфері.

Разом з тим, кваліфікація вчителя ІМ ПШ зумовлює звертати особливу увагу викладачів вишів на методичну підготовку майбутніх спеціалістів, оскільки саме методична майстерність вчителя сприяє досягненню значних успіхів його учнів упродовж вивчення будь-якого предмету в ПШ, тим більше, конкретної іноземної мови, специфіка якої визначена штучністю створених навчальних умов у процесі формування іншомовних навичок учнів.

Серед професійних умінь учителя ІМ ПШ варто зазначити уміння враховувати особливості особистості учня, раціонально використовувати на уроці різноманітні засоби, які сприяють ефективній організації навчального спілкування, активно впроваджувати види діяльності, що активізують процес навчання, створювати сприятливий психологічний клімат, який дозволяє учням розкривати свої індивідуальні можливості, критично оцінювати та аналізувати результати власної педагогічної діяльності та знаходити шляхи і способи її удосконалення.

Студент-випускник педагогічного вишу у контексті набутих методичних знань має розумітись на:

- базових поняттях і категоріях методики навчання іноземних мов;
- методологічних засадах формування ІКК учнів;
- специфіці навчання конкретної ІМ у ПШ з урахуванням психофізіологічних характеристик дітей молодшого шкільного віку;
- основних формах, видах і способах контролю сформованості ІКК учнів на уроках ІМ у ПШ;
- основних організаційних формах навчально-виховного процесу з ІМ у ПШ;
- особливостях планування навчально-виховного процесу з ІМ у ПШ.

Студент-випускник педагогічного вишу в контексті розвинутих методичних умінь повинен уміти :

- визначати цілі навчання ІМ, дотримуватись загальнодидактичних та методичних принципів навчання ІМ;
- доцільно використовувати сучасні форми, методи, прийоми, засоби навчання ІМ, які сприятимуть ефективності оволодіння нею;
- аналізувати й ефективно обирати навчально-методичні комплекси з ІМ;
- раціонально планувати навчальну та позанавчальну діяльність з ІМ у ПШ;
- ефективно та доцільно використовувати систему вправ на формування мовної та мовленнєвої компетенції молодших школярів;

- сприяти формуванню соціокультурної, лінгвокраїнознавчої, полікультурної, дискурсивної компетенцій учнів молодшого шкільного віку на уроках ІМ через раціональний добір навчального матеріалу, що відповідає мовленнєвій підготовці та віковим особливостям молодших школярів;
- раціонально та вмотивовано оцінювати навчальні досягнення учнів з ІМ, використовуючи різні форми та види контролю;
- враховувати особливості психофізіологічного розвитку дітей молодшого шкільного віку в процесі навчання ІМ.

Стосовно вимог до професійних та особистісних якостей майбутнього вчителя ІМ ПШ, який знаходиться на порозі отримання диплома та власної професійної діяльності, переконані, що він повинен вміти правильно визначати цілі навчання ІМ у ПШ, як практичні (до кожного уроку ІМ), так і стратегічні (вміти прогнозувати кінцевий результат навчання на відповідному етапі), мати здатність до урахування рівня підготовки учнів до сприймання іншомовного мовлення, їх психофізіологічні особливості: темперамент, індивідуальний стиль навчання, тобто володіти, так званими, предметними якостями.

Безперечно, важливими є практичні якості вчителя ІМ ПШ. До таких можна віднести: сформованість комунікативних умінь, що передбачає практичне володіння ІМ з точки зору нормативності, автентичності, економності, образності, стилістичності іншомовного мовлення, обізнаність у соціокультурних, лінгвокраїнознавчих особливостях країн, мова яких вивчається [1].

Зважаючи на специфіку предмета «Іноземна мова» актуальності набувають такі якості вчителя ІМ ПШ як от: полікультурність, толерантність, діалогічність, дипломатичність, широка культурологічна освіченість.

Функції сучасного вчителя ІМ ПШ, на які повинні скеровуватись зусилля на етапі професіоналізації майбутнього фахівця, сьогодні значно ширші, вони виходять за рамки лише досконалого рівня володіння в предметній галузі, оскільки мова йде про навчальну діяльність, в основі якої знаходиться не учень як об'єкт педагогічного впливу, а навчальний предмет з усією палітрою можливостей сприяти розвитку особистості учня своїм змістом. Провідною

функцією вчителя ІМ ПШ є функція координатора процесу формування ІКК молодших школярів. Оскільки на сьогодні вчитель скеровує мовленнєву спрямованість уроку ІМ, координує індивідуальну роботу учнів і роботу групи, обговорює проблеми, що виникають у навчанні і пропонує шляхи їх вирішення, прогнозує результати мовленнєвої діяльності учнів відповідно до цілей навчання ІМ, труднощі у сприйнятті мовленнєвого матеріалу.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, постає питання: чи можливо сьогодні підготувати вчителя ІМ ПШ, який би відповідав вимогам та запитам суспільства в умовах об'єктивно існуючих перешкод для реалізації запланованого у Державному стандарті загальної початкової освіти обов'язкового вивчення ІМ молодшими школярами? На сьогодні це питання залишається риторичним, адже наразі здійснюється спроба оптимізувати процес підготовки нової генерації вчителів.

Наш досвід засвідчує, що за умови правильної організації процесу професійної підготовки майбутніх учителів ПШ, перегляду підходів до профорієнтаційної роботи у школах з потенційними абітурієнтами; уведення предмету «Іноземна мова» у список обов'язкових на етапі зовнішнього незалежного оцінювання для випускників шкіл, що виявляють бажання вступати на спеціальність «Початкова освіта», забезпечуючи таким чином певну селекцію контингенту з рівнем володіння ІМ не нижче А2. Зрештою необхідно посилити іншомовну складову професійної підготовки студентів, що наразі здобувають вищу освіту за спеціальністю «Початкова освіта», оскільки проблема недостатньої кількості годин на вивчення дисциплін циклу «Іноземні мови» знижує ефективність формування їх фахової та методичної компетенцій.

За інших умов, лінгвістична революція, про яку так багато сьогодні говорять має загрозу не відбутись через брак таких фахівців, адже дисперсія зусиль у професійній підготовці вчителів ПШ призведе до безсистемності та зниження ефективності їх професіоналізації. Перспективою подальших наукових розвідок вважаємо пошук оптимальних методів посилення мотивації майбутнього вчителя

ПШ до розширення його професійних меж через навчання ІМ у ПШ молодших школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бігич, О.Б. Теорія і практика формування методичної компетенції вчителя іноземних мов в початковій школі: навч. посіб. / О.Б.Бігич. – К. : Ленвіт, 2006. – С.11-32.
2. Гальскова, Н.Д. Теория обучения иностранным языкам. Лингводидактика и методика : учеб. пособие [для студ. лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений] / Н.Д.Гальскова, Н.И.Гез. – 6-е изд., стер. – М. : Академия, 2009. –336с.
3. Енциклопедія освіти / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – С. 516.
4. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення викладання, оцінювання [Електроний ресурс] / наук. ред. укр. видання доктора пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєвої. - Режим доступу: http://www.britishcouncil.org/uk/ukraine-education-reform-european-framework-re_vstup.pdf - Заголовок з екрану.
5. Котенко, О. До проблеми формування професійно значущих якостей майбутнього вчителя іноземної мови/О. Котенко // «Імідж сучасного педагога».- 2011.-№10.-С. 62-64.
6. Котенко О. Концептуальні засади формування професійної компетентності майбутніх учителів початкової школи у змісті дисципліни «Методика викладання англійської мови» [Електронний ресурс] /О. Котенко // «Народна освіта». - 2012.- №3 (18):- Режим доступу: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/18/statti/kotenko.htm> - Заголовок з екрану.
7. Плеханова, Л.А. Развитие методической культуры преподавателя учреждения дополнительного профессионального образования [Электронный ресурс] / Л.А. Плеханова // Современный проблемы науки и образования. – 2012. – № 2. – Режим доступа : www.science-education.ru/102-5887- Заголовок з екрану.

Ольга Котенко Подготовка будущего учителя иностранного языка начальной школы: современное состояние и образовательные перспективы.

Аннотация: В статье анализируется современное состояние подготовки будущих учителей иностранных языков начальной школы, определены пути оптимизации иноязычного педагогического образования, разработана модель молодого специалиста - учителя иностранного языка начальной школы в соответствии с современными образовательными тенденциями в отрасли начального базового образования.

Ключевые слова: учитель иностранного языка начальной школы, иностранные языки, модель, молодой специалист, методическая культура, профессиональная компетентность, иноязычное педагогическое образование.

Olga Kotenko Foreign language primary school future teacher's training: current status and educational prospects.

Annotation: The modern condition of foreign language primary school teacher's training is analyzed in this article. The ways of modern other language pedagogical education are defined; the model of newly-qualified specialist- foreign language primary school teacher is worked-up according to the modern educational tendencies in the branch of the initial basic education.

Key words: foreign language primary school teacher, foreign languages, model, newly-qualified specialist, methodological culture, professional competence, foreign language teacher education.